

Hrvati u Crnoj Gori i Boki kotorskoj Hrvati u Kotorskoj biskupiji

---

Hrvatska nacionalna manjina u Crnoj Gori spada u manjinske zajednice koje su ozbiljno ugrožene kao kolektiviteti već zbog malobrojnosti i raspršenosti u nekoliko etničkih arhipelaga. Tome moramo dodati razne oblike asimilacije i diskriminacije kojima su ovdašnji Hrvati bili izloženi od 1918. do 2006.

Hrvati u Crnoj Gori dijele se u tri skupine:

- Hrvati u Kotorskoj biskupiji,
- Hrvati u Baru i okolici,
- Hrvati u unutrašnjosti Crne Gore.

Hrvati u Kotorskoj biskupiji čine etnički arhipelag koji se sastoji od tri skupine:

A) Hrvati u zaljevu Boka kotorska, odnosno bokokotorski Hrvati koji koriste i pokrajinski naziv Bokelji ,

B) Hrvati u Budvi i

C) Hrvati u Baru i okolici Bara. Malo je poznato da su Župa Rođenja B.D. Marije u mjestu Sušanji i Župa B.D. Marije u mjestu Sutomore, posljednje župe Kotorske biskupije, a danas su predgrađe Bara.

U Boki kotorskoj ukupno živi 5.401 Hrvat, i oni čine 6,31% ukupnog stanovništva bokokotorskoga zaljeva. Većina bokeljskih Hrvata gradsko je pučanstvo, 3.951 (73,15% bokeljskih Hrvata), i čine 6,74% urbanog stanovništva u Boki kotorskoj. Ostalih 1.450 (26,85%) je seosko stanovništvo, i čine 5,39% cjelokupnog bokeškog seoskog stanovništva. Boka kotorska predstavlja koncentrat hrvatskoga naroda u Crnoj Gori, jer u njoj živi 79,3% od svih crnogorskih Hrvata.

Zaljev Boka kotorska

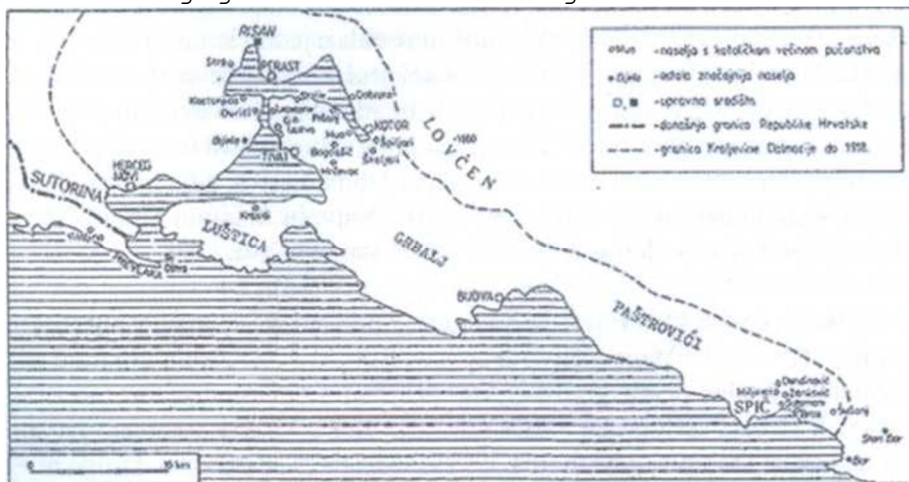
Najveći udio u stanovništvu čine u općini Tivat, gdje ih ima 2.663, odnosno 19,54% od ukupnog stanovništva cijele općine, te 49,31% od svih bokeljskih Hrvata. Velika većina tivatskih Hrvata (2.270 ili 85,24%) žive u urbanim naseobinama u tivatskoj općini, te čine 22,25% cjelokupnog urbanog stanovništva u općini. Većina tih Hrvata žive u samom gradu Tivtu, 1.908, tj. 20,15% od ukupnog stanovništva ovoga grada. Tivat je grad s najvećim postotkom Hrvata u Boki kotorskoj i cijeloj Crnoj Gori. Ostalo hrvatsko žiteljstvo u ovoj općini (393 ili 14,76%) je seosko, te čini 11,46% od ukupnog seoskog stanovništva u tivatskoj općini. U tivatskoj općini se nalazi jedini kotar sa apsolutnim većinskim hrvatskim stanovništvom u bokokotorskome zaljevu, tj. u cijeloj državi Crnoj Gori. U pitanju su Bogdašići. U Bogdašićima ima ukupno 28 Hrvata, i čine većinu u iznosu od 58,33% od ukupnog stanovništva u naselju. Hrvati čine relativnu većinu stanovništva u gradiću Donja Lastva, gdje ih ima 362 ili 49,39% stanovništva ovog naseljenog mjesta. Najveću manjinu Hrvati čine u mjestu Lepetani, gdje ih ima 63 i čine 32,74% stanovništva.

U kotorskoj općini ima 1.762 Hrvata, odnosno 32,62% svih bokeljskih Hrvata, i čine 7,68% stanovništva te općine. 914 (51,87%) žive u urbanim naseobinama, te čine 6,94% gradskog stanovništva u općini, dok 848 (48,13%) kotorskih Hrvata sačinjavaju 8,68% seoskoga živilja. Većina kotorskih Hrvata živi u gradiću Dobrota, gdje ih ima 535 i čine 6,55% stanovništva. Drugo mjesto sa dosta hrvatskog stanovništva su kotar Škaljari, gdje ih ima 489 i čine 12,22% stanovništva.

Prema popisu iz 1991. godine, u Boki kotorskoj je živjelo 5.044 Hrvata, te činili su 6,9% stanovništva Boke kotorske. Prema starijem popisu stanovništva iz 1981. godine, bilo ih je 5.343, odnosno 8,66% stanovništva Boke kotorske.

Prešućivanje vremena doseljenja Hrvata u Boku kotorsku

Prvi tragovi civilizacije u Boki datiraju od vremena kada se na ovom prostoru javlja ilirska država, tokom IV. vijeka prije nove ere. U Boki je tada živjelo ilirsko pleme Ardijeji, čija je najpoznatija povijesna ličnost kraljica Teuta. Teutino obitavanje zabilježeno je u tvrđavi Rhisonu (Risnu). Ondje su otkrivene gradine za zbjegove, kiklopski zidovi, obilje novca, jer je u Risnu bila kovnica, i veliki broj ilirskih jezičnih tragova. Prvi pisani izvori datiraju iz 228., kada se Teuta sklonila u Risan kako bi ga branila od Rimljana. Paralelno s ilirskim, ima tragova i grčkih naseobina (Budva, Solila). Rimljani su 168. osvojili Ilirik i vladali su Bokom do 476. Iz tog su se vremena sačuvali mnogi arheološki nalazi, pored gradova (Acruvium i Butua), tragovi hramova, veće zgrade, vile sa mozaicima (mozaici u Risnu ukrašeni figurom mitološkog boga Hipnosa), ceste, natpisi, dijelovi vodovoda, opeke, grnčarija i poneka kamena carska glava. Risan je u vremenu rimske vlasti bio glavno naselje Boke, pa se od ilirskog razdoblja sve do XII. vijeka čitava Boka nazivala Risanski zaliv (Rizonikos kolpos, Sinus Risonicus). Kasnije će, pored Kotora, oživjeti još i bizantsko uporište Rose, koje preuzima dio administrativne i crkvene uprave nad dijelom Boke kotorske. Bizant je vladao Bokom od propasti Zapadnog rimskog carstva 476. do pojave dukljanske dinastije Vojislavljevića, koji se osamostaljuju sredinom XI. vijeka.

Kotorska biskupija (sufraganska Crkva Splitske Nadbiskupije)

U srpskim i crnogorskim historiografskim i inim knjigama i studijama nakon gore navedenih podataka slijedi prekid u iznošenju povijesnih činjenica. Naime, tada, u 6. stoljeću dolazi do doseljavanja Hrvata, a to se želi izostaviti. Hrvatsko naseljavanje Boke kotorske i Crne Gore još je uvijek tabu za ovdašnju sredinu. Umjesto objektivnog pristupa povijesnoj građi, ovdje se o Hrvatima počinje govoriti tek u kontekstu novoga vijeka. Do tada kao da nisu postojali. Bizantski izvori, koji se inače obilno koriste, sada se

mimoilaze kako se ne bi govorilo o Hrvatima. Arheološka vrela koja obilno svjedoče o doseljivosti Hrvata i njihovome životu u prvim stoljećima nakon toga, također se ne koriste. Nasuprot tome, srpska komponenta iz vremena Nemanjića, premda se javlja kao osvajačka i okupatorska, naglašeno se ističe kao povijesna vrijednost. Ne daj Bože da bi netko pisao o Crvenoj Hrvatskoj!

Kako to izgleda ilustrira nam knjiga Riste Kovičanića: «Kotorski medaljoni» («Gospođa od Škrpjela», Perast, 2007.) Taj je Rista rođen 1895. u Durđevini kod manastira Morače. Nositelj spomenice sudionika Balkanskih ratova i Prvog svjetskog rata, etc. Bio je direktor Gimnazije u Kotoru 1940.-1941., zatim viši «naučni suradnik Državnog arhiva u Kotoru 1950.-1962.», pisac mnogih «naučnih» stvari o Kotoru i Boki. Moćna šovinistička persona kojoj riječ Hrvati nije lagano prelazila preko ustiju, a čijem se antihrvatskom pisanju nitko nije usudio suprotstaviti. Pa i ovu knjigu, iz koje navodimo primjere falsificiranja povijesti, objavila je izdavačka kuća «Gospođa od Škrpjela» koju vodi hrvatski župnik iz Perasta.

Evo kako Rista u ovoj tobože poetiziranoj knjizi, tumači povijest Kotora:

«U VII. vijeku, pred navalom Slovena, Romani iz Risna prelaze u Kotor...

U VII. i VIII. vijeku, primorje Duklje dobija slovenski karakter....

Od X. stoljeća već imaš našu dušu i obličje naše, jugoslavensko...

Postanak našeg slavnog grada (misli na Kotor, op. Đ.V.) legenda veže za ime našeg slavnog vladara, za doba najvećeg uspona srednjovjekovnog Kotora, doba cara Dušana, Nikole Buće i Vite Kotoranina...

I Dušan se ponosio tvojom slavom; nazvao te svojim 'ljubljenim, slavim i stolnim gradom'... Tri su ličnosti, Dušan (srpski car, op. Đ.V.), Miloš (Obilić, op. Đ.V.) i Marko (Kraljević, op. Đ.V.), najviše su opjevane u našoj narodnoj poeziji...

Od vremena svog slovenskog izraza, Kotor je prošao kroz sljedeće istorijske periode:

1. Doba dukljansko-zetskih vladara...
2. Doba Nemanjića (1185.-1371.)...
3. Prelazno doba (1371.-1391.)...
4. Doba samostalnosti (1391.-1420.)...
5. Doba mletačke vladavine (1420.-1797.)...
6. Drugo prelazno razdoblje (1797.-1814.)
7. Doba austrijske vladavine (1814.-1918.) i
8. U Jugoslaviji...»

I tako dalje, Hrvata u Kotoru apsolutno nema. Tu su samo «Sloveni» i Srbi, dakako! Takve knjige čitaju ovdašnji Hrvati i iz njih uče kako zapravo njihova povijest ne postoji.

Rista čije smo umotvore citirali nije jedini koji lažira povijest Boke kotorske, izbacujući iz nje Hrvate. Ima u Ristinome kolu i bokeljskih Hrvata. Jedan od njih je novinar i pisac iz Perasta, Tomislav Grgurević. On je napisao knjigu «Perast još živi» koju je objavila jedna splitska nakladnička kuća, 2005. godine. Naš Tomislav bez imalo stida o povijesti grada koji je naseljen Hrvatima od ranog srednjeg vijeka, piše ovako:

«Prošlost Perasta puna je borbi i ratova od osnivanja do naših dana. Nastojali su ga pokoriti Grci, Rimljani, Iliri, Saraceni, Turci, Mlečani, Francuzi, Rusi, Austrijanci, Italijani, Nijemci». I tako dalje, cijela knjiga o hrvatskome mjestu, a da se piscu niti u šali nije omakla riječ «Hrvati». Zamislimo monografiju o Cetinju u kojoj se niti jednom riječju ne bi spomenuli Crnogorci! Ovakvo prešućivanje hrvatskog naroda treba osuditi. To je rezultat negativnoga odnosa prema ovoj manjini, to je otvorena asimilacija. Strašno je što su u nju uključeni odnarođeni domaći ljudi. A Njegoš je pisao: «Poturica gori od Turčina»! No, sada njegovim sunarodnjacima ne smetaju hrvatske poturice! Kada sam telefonski nazvao Tomislava Grgurevića u upozorio ga na totalno prešućivanje imena naroda koji je živio u Perastu, priznao je kroz zube: «Da, pogriješio sam!» A takvih Hrvata koji su se trudili uništavati povijest svoga naroda i gasiti mu historijsku svijest, kao što je to činio pokojni Grgurević, ima mnogo. I među svećenicima, uključujući i biskupe, da ne bude zabune! Biti će prilike osvrnuti se na sve njih. Zbog povijesne istine.

Glede doselidbe Hrvata u Crnu Goru i Boku kotorsku, situacija ne bi trebala biti tabu, niti političko opterećenje za bilo koga, jer je, s historiografskog motrišta, problematika jasna. Mnogo je toga još neistraženo i stoga na razini teza, ali bitne su odrednice obrađene i definirane. Događaji koji su još u fazi istraživanja i rekonstrukcije zbog nedostatka primarnih povijesnih vrela, ne smiju se predstavljati kao povijesna istina. Ako se to čini, tada je riječ o nepoštenome radu, čak o banditizmu u historiografiji. Političke igre, poglavito one nacionalističkog karaktera, ovdje su ne samo nepotrebne, već i štetne. Ono što pripada povijesti Hrvata ne smije se prešutjeti, kao što se povijest drugih etnija na ovome prostoru, također ne smije prešutjeti. Loše je i sramotno kada u njima sudjeluju i povjesničari, jer zloporabom svoga znanja štete proučavanju povijesne istine, odvede to proučavanje na krivi put, pa i u ćorsokak, umjesto da pridonesu objektivnoj interpretaciji povijesnih spoznaja.

Hrvatska historiografija

Što se tiče hrvatske historiografije, spoznaje su iznesene javno. Onaj tko se s njima ne slaže dužan je podastrijeti povijedna vrela kojima to može dokazati, ili ponuditi relevantnu interpretaciju postojećih.

Hrvatski je etnos u svome selidbenome valu zahvatio Boku kotorsku i Crnu Goru već u 6.-7. stoljeću. Koji je bio obim te migracije i kako su doseljeni Hrvati politički ustrojili naseljeni prostor, kakvi su bili oblici simbioze s domicilnim pučanstvom, nije dovoljno istraženo i ta je tema još uvijek izazov za povijenu znanost. O ovome navodimo, kao primjer, kvalitetan rad Zdenka Žeravice: Rani srednji vijek Boke kotorske (Hrvati Boke kotorske. Zbornik Pomorskog muzeja Orebić, Orebić, 2003., str. 255.-289.).

Dogovoreno je sa Srpskom Pravoslavnom Crkvom da služi kao zajednički hram njezinim vjernicima i rimokatolicima. Pisac ovih redaka osobno se uvjerio kako je dogovor izigran jer se katolički dio bogoslužnog prostora sveo na mali ugao u koji stane tek nekoliko osoba.

Zdenko Žeravica ističe kako u «tumačenju našeg ranog srednjeg vijeka treba poći od toga da uobičajeno uzimani datumi osvajanja ovih krajeva (pad Salone) moraju biti znatno raniji, pozivajući se na navode da su Slaveni i Avari preplavili cijeli Balkanski poluotok i tu osnovali stalna naselja: 'U trećoj godini poslije smrti cara Justina (Justin II. Mlađi, 565.-578.) jedan prokleti narod nazvan Slaveni, diže se i preplavi čitavu Grčku i oblast Soluna i čitavu Trakiju i zauze gradove..., i oni zagospodare čitavom zemljom i nastaniše se u njoj silom i boraviše kao da je njihova, bez straha. (Cyril Mango, Rani srednji vek, Beograd, 1976., 106.). Dakle, Slaveni su već duže živjeli u ovim prostranstvima, znatno prije opsade Konstantinopola (626.), odnosno pada Salone (614.)»

Osim povijesnih vrela Žeravica se oslanja i na druge izvore, kao što su arheološki artefakti, sakralno graditeljstvo, umjetnički stilovi, crkvena organizacija i t. d. Takav je pristup ispravan i današnja ga historiografija primjenjuje. Navodimo osnovne spoznaje do kojih je došao ovaj znanstvenik:

«Prisutnost Hrvata u ovim krajevima u 6.-7. st. dokumentira i keramička posuda ukrašena valovnicom, kao i ulomci keramike s utvrde u Ulcinju iz ranobizantskog razdoblja, odnosno Justinijanovog limesa. To se dešavalo u vrijeme kada su bizantske trupe (naročito 548. god.) bile jako zauzete u borbi s Gotima u južnoj Italiji, a baš u tom periodu 'vojska Slavena

prodire do Drača, zauzimajući prema Prokopiju mnoge gradove usput, iz čega je proistekla i logična pretpostavka da su osvojili i mnoge gradove Prevalisa».

Žeravica je došao do spoznaje da se pokrštavanje Hrvata, kao prijelomni moment u njihovoj povijesti, zbilo se «još tijekom 7. i 8. st., pa se upravo stoga i bilježi onako intenzivan crkveni razvoj (podizanje crkava, samostana i dr.), vjerojatno već od kraja 8., a neosporno 9. st. (...)

Najraniji - nastavlja autor - do sada poznati srednjovjekovni nalazi iz Boke kotorske su oni u masivu planine Orjen, na visoravni Kameno, gdje je otkrivena nekropola ravnih grobova, koja je dala podatke za identifikaciju prvih Slavena-Hrvata na tlu kasnije župe Dračevica, odnosno južnog primorja uopće».

Proučavanje nekropole Kameno, kako piše Žeravica, donijelo je na svjetlo dana važno otkriće:

«Keramički nalazi s nekropole imaju analogiju na lokalitetima starohrvatske skupine u Dalmaciji i Bosni i Hercegovini, posebno na brojnim nekropolama. Ova se nekropola materijalom i karakteristikama pogrebnog ritala uklapa u krug starohrvatskih nekropola. Možemo pretpostaviti da tipu i kulturnom opredjeljenju kao i Kameno pripada i nekropola uz baziliku i trikonhos u Doljanima kod Podgorice, za koju se u preliminarnom izvješću navodi da pripada ranom srednjem vijeku. (...)

Benediktinski samostani neodvojivi su dio ranosrednjovjekovne povijesti Hrvata, pa tako i onih u Boki kotorskoj. O njima Zdenko Žeravica piše slijedeće:

«Za sljedeće razdoblje najviše arheoloških nalaza je u vezi s horizontom tzv. benediktinskih samostana i crkava, za koje postoje pisani izvori da su podizani već od početka 9. st. (...) Koliko je bio njihov značaj na hrvatskom prostoru, govori i okolnost da je njihov samostan u Rižicama osnovao hrvatski knez Trpimir. Cvat njihove djelatnosti na jadranskoj obali je u razdoblju 9.-13. st., a izričito velika koncentracija im je upravo u Boki kotorskoj gdje je preko 20 samostana i crkava. Njihova djelatnost već od kraja 6. st. odvijala se u ambijentu preostalog romanskog stanovništva, novopridošlih Hrvata i njihove vjerojatne simbioze s autohtonim pučanstvom. O tome svjedoči opstajanje Hrvata na prostoru Kameno u župi Dračevica, s kojim se vežu čak neposredno 3 ranosrednjovjekovna benediktinska samostana: Bijela, Sušćepan i Kut. (...) Upravo benediktinski samostani i crkve pokazuju crkvenu povezanost Boke sa zapadom, a što je definitivno potvrđeno moćnim utjecajem hrvatskog kralja Tomislava na ova područja. Tako je u toj domeni ostalo i kasnije,

za vremena nemanjičke političke dominacije ovim prostorima, jer je i tada očuvan autohtoni hrvatski živalj».

«Područje Boke i cijele Crvene Hrvatske ujedinjeno je sa Bijelom (Zapadnom) Hrvatskom do sredine 10 stoljeća u jednu državu. To je moglo biti vrijeme cijepanja Dukljana na kasnije Crnogorce koji su se osamostalili, i Hrvate koji su ostali u području Boke. Tokom 12. stoljeća niču uz obalu mnogi novi gradovi. Kotor postaje pomorsko trgovačko središte, a crkva Svetog Tripuna podignuta je 1166. uz pomoć pomorskih trgovaca. Kotor postaje poznat po brodograđevnoj industriji».
(Wikipedija)

Važne su nam spoznaje i starijih hrvatskih povjesničara

Ferdo Šišić: «Od VII. stoljeća prostirala se Hrvatska od rijeke Raše u Istri do Bojane uz Jadransko more i zvala se: od Raše do Neretve, bijela Hrvatska, a od Neretve do Bojane (možda i do Drača) crvena Hrvatska)». «Povijest Hrvata» (1925.)

N.Z. Bjelovučić: «Pogrešno neki pišu, da su se Hrvati naselili do Raše u Istri. Naprotiv se Hrvati naseliše po ogromnom dijelu Istre sve do zidina južnih i zapadnih talijanskih gradova na moru. Dokazom nam je sačuvana čakavština u cijeloj Istri, starohrvatski crkveni jezik i glagolica, hrvatski statuti, imena gora, dolina, rijeka i mjesta». («Etnografske granice Hrvata i Slovenaca», 1934.)»

«Crvena Hrvatska» je obuhvaćala uglavnom današnje kotare: Stolac, Ljubinje, Nevesinje, Gacko, Bileće, Trebinje, dubrovačku okolicu s Pelješcem i Mljetom, Boku Kotorsku i Bar, te okolice Cetinja, Virpazara, Crnojevića Rijeke, Podgorice i Nikšića.

Godine 925. Papa Ivan X. piše pismo, povodom crkvenog Sabora u Splitu, kralju Tomislavu, knezu Mihajlu Viševiću i svim županima, svećenicima i cijelom narodu, koji boravi u «Slovinskoj» (tj. hrvatskoj) zemlji i u Dalmaciji. («Crvena Hrvatska i Dubrovnik», 1929. g.)

Crnogorska u srpska historiografija ne može prešutjeti postojanje Hrvata u Boki kotorskoj u novome vijeku, ali sada ih prešućuje tako da umjesto hrvatskoga narodnoga imena koristi pokrajinski naziv «Bokelji», «Katolici», i t. si. Stoga je potrebno ispraviti ovo političko manipuliranje etnonimima.